

KURBAN İBADETİ*

a) *Sözlükte*, “yaklaşmak” ve “Allah'a yakınlık sağlamaya vesile olan şey” anlamına gelen "kurban" kelimesi; maddî ve manevî her türlü yakın olmayı ifade eder. "Secde et ve Rabbine yaklaş"¹ ayetinde geçen "yaklaş" anlamındaki "ikterib" kelimesi “kurban” kökünden gelir.

b) *Genel anlamda kurban kelimesi*; kendisiyle Allah'a yaklaşılacak iman, namaz, zekât, sadaka, oruç gibi her türlü ibadet aynı kökten gelen, "kurbet" kelimesi ile ifade edilir. Mesela Tevbe suresinin 99. ayetinde Allah'a ve ahiret gününe iman, Allah yolunda infak ve Allah'a dua hakkında, "Bilesiniz ki bu, (Allah katında) onlar için bir kurbettir, yakınlıktır" denilmiştir. Yüce Allah, kendisini kullarına tanıtırken, "Kullarım, beni senden sorarlarsa, (bilsinler ki), gerçekten ben (onlara çok) yakınım"² anlamındaki ayette geçen "karîb" kelimesi de aynı kökten gelir.³ Şu hadiste Cuma namazına gitmek, aynı kökten gelen "karrabe" fiili ile ifade edilmiştir:

مَنْ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ غَسَلَ الْجَنَائِدَ ثُمَّ رَاحَ فَكَانَتْ مَرَّةً قَرَّبَ بَدَنَهُ وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الثَّانِيَةِ فَكَانَتْ مَرَّةً قَرَّبَ بَقَرَةً وَمَنْ رَاحَ فِي الثَّلَاثَةِ فَكَانَتْ مَرَّةً قَرَّبَ كَبْشًا
أُفْرَنْ وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الرَّابِعَةِ فَكَانَتْ مَرَّةً قَرَّبَ دَجَاجَةً، وَمَنْ رَاحَ فِي السَّاعَةِ الْخَامِسَةِ فَكَانَتْ مَرَّةً قَرَّبَ بَيْضَةً فَإِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ حَضَرَتِ الْمَلَائِكَةُ يَسْتَمِعُونَ الذِّكْرَ

"Kim cuma günü boy abdesti aldıktan sonra erken saatte cuma namazına giderse bir deve; daha sonra giderse bir sığır, biraz daha sonra giderse boynuzlu bir koç kurban etmiş gibi; biraz daha sonra giderse bir tavuk, en sonda giderse bir yumurta tasadduk etmiş gibi Allah'a yaklaşır, sevap kazanır. İmam hutbeye çıktığı zaman artık melekler okunan hutbeyi dinlerler."⁴

c) *Özel anlamda kurban*; Allah'a ibadet etmek amacıyla belirli şartları taşıyan bir hayvanı usulüne uygun olarak kesmektir. Bu niyetle kesilen hayvana da “kurban” denir.

I. KURBAN İBADETİNİN TARİHİ

Kurban ibadeti, insanlık tarihi kadar eskidir. Bu husus, Kur'ân'da; Âdem (a.s.)'in oğulları Habil ile Kâbil'in kurbanları ile İbrahim Peygamberin oğlunu kurban etmekle imtihan edildiği, bu imtihanı kazanması üzerine kendisine kurban etmesi için bir koç verildiği haberi ile dile getirilmektedir.

a) Habil ile Kabil'in Kurbanları

وَأَنْتَلُّ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنِي آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتَقَبَّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ

"Ey Peygamberim! Onlara, Âdem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak oku. Hani ikisi de birer kurban sunmuşlardı da, birinden kabul edilmiş, ötekinden kabul edilmemişti."⁵

Kur'ân'da Habil ile Kabil'in kurbanlarının mahiyeti bildirilmemekte ancak birinin kurbanın kabul edildiği diğer edilmediği açıkça ifade edilmektedir.

b) Hz. İbrahim'in Kurbanı

İbrahim Peygamber, yüce Allah'tan kendisine sâlih bir çocuk vermesi için dua eder. Bu dua üzerine Allah ona sâlih, uysal, halim selim bir çocuk verir. Çocuk büyür, nihayet çalışabilecek

* Doç. Dr. İsmail KARAGÖZ, Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

¹ Alak, 96/19.

² Bakara, 2/186.

³ Benzerleri için bk. Nisa, 4/172; Vâkıa, 56/11; Mutaffifîn, 83/28.

⁴ Buhârî, Cuma, 4.

⁵ Mâide, 5/27.

bir yaşa gelince İbrahim (a.s.) Zilhicce ayının 8., 9. ve 10. gecelerinde rüyasında oğlunu kurban ettiğini görür. İlk gördüğü gece rüyanın Rahmânî mi şeytânî mi olduğu konusunda tereddüt eder, bu güne "terviye" der. İkinci günü aynı rüyayı görürce rüyanın Rahmânî olduğunu anlar ve bu güne "arefe" der. Üçüncü günü aynı rüyayı tekrar görünce ilâhî emrin kesin olduğunu öğrenir, bugüne "yevmü'n-nahr = kurban etme günü" der. İlâhî vahye dayalı bu kesin bilgi üzerine oğlu İsmail'e ip ve bıçak almasını, ormana oduna gideceklerini söyler. Bu, her zaman yaptıkları işlerden biridir. İp, balta ve bıçak alırlar. Mekke civarındaki Mina mevkiine varınca rüyasını oğluna anlatır. "Yavrum! Ben rüyamda seni kurban ettiğimi, boğazladığımı gördüm, ne dersin, bir düşün bakalım" der. İsmail, hiç tereddüt etmeden,

قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ

"Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşâallah beni sabredenlerden bulacaksın" karşılığını verir. Bunun üzerine İbrahim (a.s.) oğlu İsmail'i yüzüstü yere yatırır, birkaç defa kesmeyi dener, fakat bıçak kesmez. İbrahim Peygamber zor ve büyük bir sınavı kazanmıştır. Yüce Allah, İbrahim peygambere şöyle seslenir:

فَدَصَفَتْ الرَّءْيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْرِي الْمُحْسِنِينَ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ

"Gördüğün rüyanın hükmünü yerine getirdin. Şüphesiz biz görevini en güzel biçimde yapanları böyle mükâfatlandırırız. Şüphesiz bu apaçık bir imtihandır." Yüce Allah güzel bir koç verir, İbrahim Peygamber bu koçu kurban eder. Kur'ân'da bu husus şöyle ifade edilir:

وَقَدَيْنَاهُ بِذَبْحٍ عَظِيمٍ "Biz, (İbrahim'e) büyük bir kurbanlık vererek onu (İsmail'i) kurtardık."⁶

Kur'ân'da kurban ibadetini ifade eden birden çok kelime kullanılmıştır. Bunları şöyle özetleyebiliriz:

"Hedy", hac için sevk edilen kurban;⁷

"Behîmetü'l-en'âm", kurbanlık hayvanlar;⁸

"Şeâirullah", Allah'ın nişaneleri, kurbanlıklar;⁹

"Büdn", (bedene kelimesinin çoğulu) kurbanlıklar;¹⁰

"Zibh-zebîha", kurbanlık hayvan;¹¹

"Nahr", kurbanlık, kurbanlık hayvanı kesmek;¹²

"Mensek", kurban kesmek, kurban kesilecek yer ve zaman;¹³

"Nüsü", (nesîke kelimesinin çoğulu) kurban kesmek, kurban ibadeti, kurbanlıklar.¹⁴

Hadislerde kurban bayramında kesilen kurbanlar, "udhiyye" kelimesi ile ifade edilmiştir. Özel anlamda kurban ibadetini yerine getirebilmek için kurbanlık bir hayvanın kurban bayramı günlerinde usulüne uygun olarak kesilmesi gerekir. Kur'ân'da bu husus; "zebh", "nahr" ve "mensek" kelimeleri ile ifade edilmiş, kurbanın etinin yenilmesinden ve fakirlere verilmesinden söz edilmiştir. Dolayısıyla kurbanlık hayvanı kesmeden bedelini fakirlere vermekle kurban ibadeti yerine getirilmiş olmaz. Şu ayetler, bu gerçeği açıkça ifade etmektedir:

⁶ bk. Sâffât, 37/100-110.

⁷ Bakara, 2/196; Mâide, 5/2, 95, 97; Fetih, 48/25.

⁸ Hac, 22/28, 33.

⁹ Hac, 22/32.

¹⁰ Hac, 22/36.

¹¹ Sâffât, 37/110; Bakara, 2/67-71.

¹² Kevser, 108/ 2.

¹³ bk. Hac, 22/34.

¹⁴ Bakara, 2/196.

وَالْبَدَنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ سَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِعُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذَلِكَ سَخَّرْنَاَهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Kurbanlık büyük baş hayvanları da sizin için Allah'ın dininin nişanelerinden kıldık. Sizin için onlarda hayır vardır. Onlar saflar halinde dururlarken kurban edeceğinizde üzerlerine Allah'ın adını anın. Yanları üzerlerine düşüp canları çıkınca onlardan siz de yiyin, istemeyen fakire de istemek zorunda kalan fakire de yedirin. Şükredesiniz diye onları böylece sizin hizmetinize verdik."¹⁵

لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لِحُومَهَا وَلَا دِمَآؤَهَا وَلَكِنَّ يَنَالُهُ التَّقْوَى مِنْكُمْ كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَيْكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ

"Onların etleri ve kanları asla Allah'a ulaşmaz. Fakat ona sizin takvanız / ihlâsınız ulaşır. Böylece onları sizin hizmetinize verdi ki, size doğru yolu gösterdiğinden dolayı Allah'ı büyük tanıyasınız. Görevlerini, işlerini, ibadetlerini en güzel biçimde yapanları müjdele."¹⁶

Birinci ayette Allah'ın adının anılarak kesilmesinden, etinin yenilmesinden ve fakirlere yedirilmesinden; ikinci ayette ise, kurbanlık hayvanın eti ve kanından söz edilmektedir. Et olabilmesi için hayvanın kesilmesi gerekir.

Kurban ibadeti sadece İslam dinine özgü bir ibadet değildir. Peygamberlerin tebliğinde kurban ibadeti vardır. Bu husus Kur'an'da;

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ

"Her ümmet için, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine ismini ansınlar diye bir ibadet (*kurban kesme*) yeri yaptık"¹⁷ şeklinde ifade edilmektedir.

Kurban ibadeti Yahudilikte bağış anlamında "minha",¹⁸ "gorban"¹⁹ ve "zebah"²⁰ kelimeleri ile ifade edilmiş, kesilecek hayvanın özellikleri, hayvanı kesmek ve bağışta bulunmak Tevrat'ta anlatılmıştır.²¹

İslam öncesi Arap toplumunda "atîre" adı verilen koyun Recep ayının ilk on gününde putlara kurban edilirdi.²² Kur'an'da putlar için kurban kesmek "şirk" ve kesilen bu hayvanın eti "murdar" olarak nitelenmiştir.²³ Cahilî Araplar, bereket getireceği beklentisi ile deve veya koyunun doğan ilk yavrusunu kurban ederler ve buna "fer'a" derlerdi. Peygamberimiz (s.a.s.) "atîre" ve "fer'a" kurbanı kesmeyi kaldırmıştır.²⁴

Kurbanın; adak kurbanı (*farz*), temettu ve kıran haccı yapanların kestiği hedy kurbanı (*vacip*), hacda kesilen ceza kurbanı (*vacip*), ölü için kesilen kurban (*vasiyeti varsa vacip*), kurban bayramında kesilen kurban udhiyye (*vacip-sünnet*), şükür kurbanı (*müstehap*), buluş çağına kadar çocuk için kesilen akîke kurbanı (*sünnet-mendup*) şeklinde ifade edilen çeşitleri vardır.

II. UDHIYYE

Kurban bayramında kesilen kurbana (*udhiyye*), Kevser suresinin 2. ayetinde işaret edilir:

¹⁵ Hac, 22/36.

¹⁶ Hac, 22/37

¹⁷ Hac, 22/34.

¹⁸ Levililer, 2; Tekvin, 4/3.

¹⁹ Levililer, 2.

²⁰ Tekvin, 34/54.

²¹ Levililer, 22/26-27; Çıkış, 12/5; Sayılar, 19/1-10.

²² Bardakoğlu, *Kurban*, DİA, XXVI, 436.

²³ bk. Bakara, 2/173; Mâide, 5/3; En'âm, 6/121, 145; Nahl, 16/115.

²⁴ Müslim, Edâhî, 38.

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ "Rabbin için namaz kıl ve kurban kes." Ayette geçen "venhar" emri, kesin olarak kurban kes anlamına gelmez. Çünkü "nahr" kelimesi, çok anlamlı sözcüklerden biridir. وَأَنْحَرْ cümlesi;

- (a) kurban bayramı günlerinde kurban kesmek anlamına geldiği gibi
- (b) namazda göğüs hizasında sağ eli sol el üzerine koymak,
- (c) tekbirde elleri göğüs hizasına kaldırmak,
- (ç) namazda göğsü ile kibleye dönmek,
- (d) Mina'da deve kurbanı kesmek anlamlarına da gelir.²⁵

Müfessir Taberî, ayetin tefsirinde kelimenin farklı anlamlarını verdikten sonra "kurban kes" anlamını tercih etmiştir.

1. Kurban Kesmenin Hükümü

Kevser suresinin dışında Kur'an'da geçen kurban ile ilgili ayetler, hacda kesilen kurbanlarla ilgilidir. Kevser suresindeki "venhar" emri kesin olarak "kurban kes" anlamına gelmediği, farklı anlamları da içerdiği için kurban ibadetinin hükmü konusunda ihtilaf edilmiştir. "Venhar" kesin olarak "kurban kes" anlamına gelseydi bu ibadetin hükmü farz olur ve ihtilaf da söz konusu olmazdı. Kurban ibadetinin hükmü, Peygamber efendimizin uygulama ve sözlerinden çıkarılmıştır. Genel olarak kurban hakkında iki hüküm vardır:

a) Kurban bayramı günlerinde mukim ve dinen zengin olan her müslümanın kurban kesmesi vaciptir.

Rabî'atü'r-Re'y, Leys ibn Sa'd, İmam Evzâî, İman Süfyân es-Sevrî, İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe, İmam Muhammed, İmam Züfer, Hasan ibn Ziyâd ile bir rivayete göre Ebû Yusuf, İmam Malik ve Ca'ferîler bu görüştedir.²⁶

Bu görüşte olanlar; "venhar" cümlesi başka anlamlara gelse bile "kurban kes" anlamına da gelir, cümleyi bu anlama almak daha evlâdır demişlerdir.²⁷ Ayrıca, Peygamberimizin, hicretin ikinci yılından itibaren kurban bayramlarında kurban kesmeye başlayıp ruhunu Rabbine teslim edinceye kadar her yıl kurban kesmesini²⁸ ve ümmetine de kesmeyi tavsiye eden şu hadislerini delil olarak almışlardır:

Sahabeden Enes ibn Malik;

صَحَّى النَّبِيُّ بِكَبْشَيْنِ أُمَّلَحَيْنِ أَقْرَنَيْنِ ذَبَحَهُمَا بِيَدِهِ وَسَمَّى وَكَبَّرَ وَوَضَعَ رِجْلَهُ عَلَى صَفَاحِهِمَا

"Hz. Peygamber, boynuzlu alaca iki kurban kesti. Kurbanlarını bizzat kendi eli ile boğazladı, boğazlarken besmele çekti ve tekbir getirdi, ayaklarını boynuzlarının üzerine koydu" demiştir.²⁹

Sahabeden Cündeb ibn Süfyan'ın bildirdiğine göre bayram namazından önce kurban kesildiğini görmesi üzerine Peygamberimiz (s.a.s.):

مَنْ كَانَ ذَبَحَ أَضْحِيَّتَهُ قَبْلَ أَنْ يُصَلِّيَ فَلْيَذْبَحْ مَكَانَهَا أُخْرَى وَمَنْ كَانَ لَمْ يَذْبَحْ فَلْيَذْبَحْ بِاسْمِ اللَّهِ

"Kim kurbanı bayram namazını kılmadan önce keserse yerine başka bir hayvanı kurban

²⁵ bk. Kurtubî, XX, 220.

²⁶ bk Mergînânî, IV, 70; Kâsânî, V, 62.

²⁷ Kâsânî, V, 62.

²⁸ Tirmizî, Edâhî, 11, IV, 92.

²⁹ Müslim, Edâhî, 17; II, 1556; Tirmizî, Edâhî, 2; IV, 84.

kessin. Kim kurbanını kesmemişse bismillah diyerek kessin" buyurmuştur.³⁰

Sahabeden Uveymir ibn Aşkar, bayram namazından önce kurbanı keser ve durumu Peygamberimize bildirir, Peygamberimiz;

أَعِدْ أُضْحِيَّتَكَ "Kurbanını yeniden kes" buyurur.³¹

"Kimin kurban kesmeye gücü yeterde kurban kesmezse namazgâhımıza yaklaşmasın."³²

عَنْ عَلِيٍّ أَنَّهُ كَانَ يُضَحِّي بِكَبْشَيْنِ أَحَدُهُمَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْآخَرَ عَنْ نَفْسِهِ فَقِيلَ لَهُ فَقَالَ أَمَرَنِي بِهِ يَعْنِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَا أَدْعُهُ أَبَدًا

"Hz. Ali, her yıl biri kendi biri de Peygamberimizin yerine olmak üzere iki koç kurban kesmiştir. Kendisine sorulması üzerine bu, bana Hz. Peygamberin emridir asla onu terk etmem",³³ "kurban kesmeyi Hz. Peygamber tavsiye etmiştir"³⁴ demiştir.

Kurban kesmenin vacip olduğu içtihadında bulunanlar; bu hadislere dayanarak kurban ibadeti vacip olmasaydı Hz. Peygamber bayram namazından önce kurban kesen ashaba yeniden kurban kesmelerini emretmez, imkânı olduğu halde kesmeyenler için "namazgâhımıza yaklaşmasın" buyurmazdı demişlerdir.³⁵

b) *Kurban kesmek Müekket Sünnettir.*

Alkame, Atâ ibn Ebî Rabah, Ebû Sevr, İshak ibn Râhûye, İbnü'l-Münzir ile Şafîî, Hanbelî ve Malikîler, bir rivayete göre İmam Ebû Yusuf bu görüştedir.³⁶ Bu görüşte olanların delilleri şu hadislerdir:

مَنْ صَحَّى قَبْلَ الصَّلَاةِ فَإِنَّمَا ذَبَحَ لِنَفْسِهِ وَمَنْ ذَبَحَ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَقَدْ تَمَّ نُسْكُهُ وَأَصَابَ سُنَّةَ الْمُسْلِمِينَ

"Kim bayram namazından önce kurban keserse ancak kendisi için kesmiş olur. Bayram namazından sonra kesen kimse ise kurban ibadetini yerine getirmiş, Müslümanların sünnetine uymuştur."³⁷

إِنَّ أَوَّلَ مَا تَبَدَّأُ بِهِ فِي يَوْمِنَا هَذَا أَنْ نُصَلِّيَ ثُمَّ نَرْجِعَ فَنَنْحَرَ مَنْ فَعَلَهُ فَقَدْ أَصَابَ سُنَّتَنَا وَمَنْ ذَبَحَ قَبْلَ فَإِنَّمَا هُوَ لِحْمٍ قَدَّمَهُ لِأَهْلِهِ لَيْسَ مِنَ النَّسْكِ فِي شَيْءٍ

"Bu gün ilk yapacağımız iş bayram namazını kılmaktır. Sonra gidip kurbanlarımızı keseceğiz. Kim böyle yaparsa benim sünnetime uymuştur. Kim bayram namazından önce kurbanı keserse bu, aile fertleri için hazırladığı et olur. Bu kurban ibadeti olmaz."³⁸

كُتِبَتْ عَلَيَّ وَلَمْ تُكْتَبْ عَلَيْكُمْ الضُّحَى وَالْأُضْحِيَّةُ وَالْوَثْرُ

"(Üç şey) bana farz kılındı, size farz kılınmadı. (Bunlar;) kuşluk namazı, kurban ve vitir namazıdır."³⁹

Hz. Ebû Bekir ve Hz Ömer'in bir iki sene kurban kesmemesini de kurbanın vacip

³⁰ Müslim, Edâhî, 1, II, 1551; bk. İbn Mâce, Edâhî, 12, II, 1053.

³¹ İbn Mâce, Edâhî, 12, II, 1053; bk Tirmizî, Edâhî, 10.

³² Tirmizî, Edâhî, 18, İbn Mâce, Edâhî, 2.

³³ Tirmizî, Edâhî, 2.

³⁴ Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 2.

³⁵ bk. el-Mergînânî, IV, 70.

³⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XIII, 360.

³⁷ Müslim, Edâhî, 4.

³⁸ Müslim, Edâhî, 7.

³⁹ Ahmed, I, 231.

olmadığına delil olarak zikretmişlerdir.⁴⁰

Kurban ibadetinin "sünnet-i müekkede" olduğu görüşünde olanlar; gücü yeten kimseler için kurban kesse de olur kesmese de olur demiyorlar, aksine, "kurban ibadeti; gücü yetenler için terkine müsaade edilmeyen bir sünnettir"⁴¹ diyorlar. Meselâ İmam Mâlik, mukim olsun misafir olsun kurban ibadetini hiçbir Müslümanın terk etmesi uygun olmaz" demektedir.⁴²

Birisi Abdullah ibn Ömer'e kurban kesmenin hükmü vacip mi diye sormuş, İbn Ömer, "Hz. Peygamber ve Müslümanlar kurban kestiler" cevabını vermiştir. Bu kişi aynı soruyu tekrar sorması üzerine, "Anlamıyor musun, Hz. Peygamber ve Müslümanlar kurban kestiler diyorum" demiştir.⁴³

Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre kurban "*aynî vaciptir*" yani gücü yeten her bir fert kurban kesmekle yükümlüdür.

Şâfiî ve Hanbelîlere göre kurban kesmek, kesen açısından "*aynî sünnet*", bakmakla yükümlü olduğu insanlar açısından "*kifâî sünnet*"tir.

Malikîlere göre kurban kesmek, "*kifâî sünnet*"tir. *Kifâî sünnet*, aile halkına bir kurban kesmek yeterlidir demektir.⁴⁴ Bu görüşe;

يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلَى كُلِّ أَهْلِ بَيْتٍ فِي كُلِّ عَامٍ أُضْحِيَّةٌ "Ey insanlar! Her yıl her ev halkına kurban gereklidir"⁴⁵ anlamındaki hadis, delil gösterilmiştir.

Hükmü ister "vacip" ister "sünnet" olsun imkânı olan Müslümanlar, Hz. Peygambere uyararak kurban kesmeli, ev halkına, misafirlere ve fakirlere ikram etmeli, kurban bayramını kurban ibadeti ile şenlendirmelidirler. Çünkü kurban ibadeti, ezan gibi İslam'ın şiarındandır. Peygamberimiz (s.a.s.) kurban ibadetinin faziletini, sevabını ve önemini ümmetine bildirerek kurban kesmeyi teşvik etmiştir. Aşağıdaki hadisler bunun açık delilidir.

2. Kurban İbadetinin Fazileti

مَا عَمِلَ آدَمِيُّ مِنْ عَمَلٍ يَوْمَ النَّحْرِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ إِهْرَاقِ الدَّمِ إِنَّهُ لَيَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِقُرُونِهَا وَأَشْعَارِهَا وَأَطْلَافِهَا وَإِنَّ الدَّمَ لَيَقَعُ مِنَ اللَّهِ بِمَكَانٍ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ مِنَ الْأَرْضِ فَطَبِّئُوا بِهَا نَفْسًا

"Âdemoğlu kurban bayramı günü Allah'a kurban ibadetinden daha sevimli bir ibadet işlemiş olmaz. Çünkü kurban, boynuzları, tüyleri ile birlikte getirilir. Kesilen kurbanın kanı yere düşmeden Allah katındaki yerine ulaşır. Nefsi kurban ile hoşnut edin."⁴⁶

Sahabenin; "Kurban nedir?" sorusuna Peygamberimiz (s.a.s.);

سُنَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ "Babanız İbrahim'in sünnetidir." "Ey Allah'ın Elçisi! Kurban ibadetinden bize ne kadar sevap verilir?" sorusuna, بِكُلِّ شَعْرَةٍ مِنَ الصُّوفِ حَسَنَةٌ "Yünlerinin her bir kılına on hasene sevap verilir" buyurmuştur.⁴⁷

Peygamberimiz (s.a.s.); kızı Fatıma'ya; "Kalk kesilen kurbanın yanında hazır bulun, çünkü akan ilk kandamla ile günahların bağışlanır" buyurmuştur. Hz. Fatıma, "Ey Allah'ın Elçisi! Bu biz Ehl-i Beyt'e mi mahsus bir şey yoksa hem bize hem bütün Müslümanlara mı mahsustur?"

⁴⁰ Kâsânî, V, 62.

⁴¹ Kurtubî, XV, 109.

⁴² Kurtubî, XV, 109

⁴³ Tirmizî, Edâhî, IV, 92.

⁴⁴ Bardakoğlu, *Kurban*, DİA, XXVI, 438.

⁴⁵ Tirmizî, Edâhî, 19; IV, 99; Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 1.

⁴⁶ Tirmizî, Edâhî, 1, IV, 83.

⁴⁷ İbn Mâce, Edâhî, 3, II, 1045; Tirmizî, Edâhî, 1, IV, 83;

diye sormuş, bunun üzerine Peygamberimiz, **بَل لَنَا وَ لِلْمُسْلِمِينَ** "Hem bizim hem de bütün Müslümanlar içindir" buyurmuştur."⁴⁸

مَنْ صَحَّى طَيْبَةً نَفْسُهُ مُخْتَسِبًا لِأُضْحِيَّتِهِ كَانَتْ لَهُ حِجَابًا مِنَ النَّارِ

"Kim gönül hoşluğu ile ve Allah'tan sevabını umarak kurban keserse, bu kurban onun için cehennem ateşine karşı kalkan olur."⁴⁹

3. Kurban Kesmekle Yükümlü Olanlar

Hanefilere göre akıllı, buluğa ermiş, hür, mukim ve dinen zengin olan; Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîlere göre mukim veya misafir her Müslüman kurban kesmekle yükümlüdür.

Kurban ibadeti için dinen zenginlik ölçüsü; kişinin temel ihtiyaçları ve borçlarının dışında 80.18 gram altın veya bunun değerinde para veya ticaret eşyasına sahip olmaktır. Kurban ibadetine zekâta olduğu gibi bu miktar malın üzerinden bir yıl geçmesi (*havalani havl*) ve malın artıcı (*namî*) olması şart değildir.

Hanefîlere göre fakirler ile kurban bayramı günlerinde dînen yolcu sayılan kimseler kurban kesmekle yükümlü değildir. Misafirler misafirlikte iken kurban keser veya kestirirse kurban sevabını almış olurlar. Aynı şekilde üzerlerine vacip olmadığı halde fakirler de kurban keserlerse onlar da kurban sevabını almış olurlar.

Malikîler ve Hambelîler ile Hanefîlerden Ebû Hanife ve Ebû Yusuf'a göre kurban ile yükümlü olmak için akıl ve bulug şart değildir, Şâfiîler ile Hanefîlerden İmam Muhammed ve İmam Züfer'e göre şarttır."⁵⁰

4. Kurban İbadetinin Geçerli Olmasının Şartları

Kurban ibadetinin geçerli ve makbul olabilmesi için şu şartların birlikte bulunması gerekir:

a) *Kurban, vaktinde kesilmelidir.* Çünkü vaktinde kesilmeyen hayvan kurban olmaz. Peygamberimiz, kurbanlık hayvanını vaktinden önce kesen sahâbîye yeniden kurban kestirmiştir.⁵¹

Kurban kesme vakti; Hanefîlere göre bayramın birinci günü bayram namazını kıldıktan sonra üçüncü günü güneş batımına kadar; Şâfiîlere göre dördüncü günü güneş batıncaya kadar olan zamandır.⁵²

Kurban, zamanında kesilemezse bedeli tasadduk edilir, fakat kurban ibadeti yerine gelmiş olmaz.

b) *Kesilecek hayvanın*; deve, sığır, manda, koyun ve keçi cinsi olmalı ve deve 5, sığır ve manda 2, koyun ve keçi 1 yaşını ikmal etmiş olmalıdır. Bir yaşında görünen 6 aylık gürbüz kuzu kurban edilebilir.⁵³

Koyunun erkeği (*koç*), diğerlerinin dişisi daha faziletlidir. Deve, sığır ve manda en fazla 7 kişi tarafından ortaklaşa kesilebilir.

Koyun ve keçi sadece 1 kişi tarafından kurban edilebilir.

Kurbanlık hayvan kesilmeden kaybolur veya ölürse, yerine yeniden kurbanlık alınması gerekir.

⁴⁸ İbn Hibbân rivayet etmiştir, bk. Münzirî, *et-Tergîb ve't-Terhîb*, II, 154; Beyrut, 1968;

⁴⁹ Taberânî rivayet etmiştir, bk. el-Münzirî, II, 154.

⁵⁰ Bardakoğlu, *Kurban*, DİA, XXVI, 437.

⁵¹ Müslim, Edâhî, I, II, 1551.

⁵² Mergînânî, IV, 72-73.

⁵³ Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 5.

c) *Kurbanlık hayvan;*

- Sağlıklı, organları tam ve besili olmalı;
- Ölümcül hasta,
- Çok zayıf,
- İki veya bir gözü kör,
- Kesim yerine yürüyemeyecek kadar topal,
- Kulakları, boynuzları, kuyruğu ve memeleri kökünden kesik veya kopuk,
- Doğuştan kulaksız,
- Dişlerinin çoğu dökülmüş olmamalıdır.⁵⁴

Kurbanlık hayvan, satın alındıktan sonra kusur oluşmuş ise bu hayvan, Hanefî ve Malikîlere göre yine kurban olmaz, Şâfiî ve Hanbelîlere göre olur.

Doğuştan boynuzsuz, şaşı, rahat yürüyebilen topal, kulağı delik veya yırtık olma gibi az kusurlu hayvan kurban edilebilir.

d) *Niyet ve ihlâs olmalıdır.* Diğer ibadetlerde olduğu gibi kurban ibadetinde de niyet ve ihlâs şarttır. Allah'a ulaşacak olan kurbanın kanı ve eti değil kişinin niyeti ve ihlâsıdır.⁵⁵

e) *Kurbanı kişinin ya bizzat kendisi kesmeli veya kesebilecek birine vekâlet vermelidir.* Peygamberimiz kurbanlarını bizzat kendisi kesmiştir.⁵⁶

5. Kurban Kesmenin Usulü.

Kurbanlık hayvan, kurban kesim yerlerinde kesilmeli, cadde, sokak ve parklarda kesilmemelidir.

Hayvan, yüzü kibleye gelecek şekilde eziyet edilmeden yatırılmalı, gerekiyorsa ayakları bağlanmalı, keskin bir bıçak ile besmele ve tekbir ile kesilmelidir.

Peygamberimiz (s.a.s.),

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

"Ben hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben Allah'a ortak koşanlardan değilim"⁵⁷ ve

قُلْ إِنْ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ

"Şüphesiz benim namazım da, diğer ibadetlerim de, hayatım ve ölümüm de âlemlerin Rabbi Allah içindir. Onun hiçbir ortağı yoktur. İşte ben bununla emrolundum. Ben Müslümanların ilkiyim"⁵⁸ anlamındaki ayetleri okumuş ve

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَاللَّهُ أَحْمَدُ بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُ أَكْبَرُ

Diyerek kurbanını kesmiştir.⁵⁹

Hayvanın usulüne göre kesilmiş olabilmesi için; Kurbanlık hayvanın yemek ve nefes borusu ile iki şah damarının kesilmesi gerekir.

⁵⁴ Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 6.

⁵⁵ Hac, 22/37.

⁵⁶ Ebû Dâvûd, Dahâyâ, 2.

⁵⁷ En'âm, 6/79.

⁵⁸ En'âm, 6/162-163.

⁵⁹ Ebû Dâvûd, Dâhâyâ, 4.

Hayvan henüz ölmeden kafasını gövdesinden ayırmak ve derisini yüzmeye başlamak mekruhtur.

Kurban kesim esnasında çevre kirlenmemelidir. Çevreyi kirlenmek imanla bağdaşmayan bir davranıştır. Kurban atıkları çöpe veya gelişigüzel bir yere atılmamalı toprağa gömülmelidir.

Kurbanın yenilebilecek hiçbir şeyi zayi edilmemeli, derisi hayır kurumlarına verilmelidir. Etinden aile fertlerine ve misafirlere ikram edilmeli, kurban kesemeyen fakirlere de tasadduk edilmelidir. Kurban kesenin aile fertleri kalabalık ve maddî durumu çok iyi değilse kurban etinin bir kısmını daha sonraki günlere saklayabilir.

Peygamberimiz (s.a.s.);

كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ عَنْ لُحُومِ الْأَصْحَاحِ فَوْقَ ثَلَاثٍ لِيَتَسَعَ ذُو الطَّوْلِ عَلَى مَنْ لَا طَوْلَ لَهُ فَكُلُوا مَا بَدَأَ لَكُمْ وَأَطْعِمُوا وَأَذْخِرُوا

"Kurban kesenlerin kesemeyenlere imkân sağlaması için kurban etlerinin üç günden sonraya bırakılmasını yasaklamışım. Artık bundan böyle kurban etini yiyin, yedirin ve daha sonraki günleriniz için saklayın" buyurmuştur.⁶⁰

6. Kurban Kesmenin Kazanımları

Kurban kesen kimse;

-Allah ve Peygamberin emrine uymuş,

-Kulluk bilincine erişmiş,

-Allah'ın verdiği nimetlere şükretmiş,

-Çok sevap kazanmış, ahiret için azık hazırlamış olur.

-Günahlarının bağışlanmasına ve Allah'ın af ve mağfiretine vesile olur.

-Kurban etinin misafir ve komşulara ikramı, fakirlere tasadduk'u sebebiyle sosyal yardımlaşma, dayanışma ve kaynaşmayı, bayram sevincini paylaşmayı sağlamış, sosyal adalete katkı sağlamış, paylaşma bilinci ve sevincini geliştirmiş olur.

-Kişi kurban keserek nefsinin cimrilikten korunmuş olur.

Sonuç olarak kurban, ezan gibi İslam'ın şiarı olan bir ibadettir. Bu ibadet ile dinen zengin sayılan kimseler yükümlüdür. Kurban; koyun, keçi, sığır, manda ve devenin kurban bayramı günlerinde, usulüne uygun olarak kesilerek yerine getirilir. Bu kurbanı "udhiyye" denir. Hacda koran ve temettu hacı yapanların kurban bayramı günlerinde kestiklere kurbanı da "hedy" denir.

İyi insan iyi Müslüman, imkânı olursa Allah için kurban keser ve Allah'ın rızasını kazanmaya çalışır.

⁶⁰ Tirmizî, Edâhî, 12.